घटक ⇒ सूक्ष्म, लघू व मध्यम उपक्रम क्षेत्र :

⇒ पूर्वी या उद्योग क्षेत्राची गणना - लघू उद्योग क्षेत्र म्हणून.

⇒ २००६ मध्ये 'सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम विकास अधिनियम २००६' २०-१०-२००६

⇒ त्यामध्ये उद्योग शब्दाऐवजी उपक्रम हा शब्द.

दोन प्रकार

① वस्तू उत्पादक उपक्रम ② सेवा ~~उद्योग~~ पुरविणारे उपक्रम.

वर्गीकरण यंत्रसामग्रीतील गुंतवणूकीच्या आधारे.

गुंतवणूक	वस्तू उत्पादक	सेवा पुरविणारे
सूक्ष्म →	२५ लाख पर्यंत.	१० लाख पर्यंत
लघू →	५ कोटी पर्यंत	२ कोटी पर्यंत
मध्यम →	१० कोटी पर्यंत	५ कोटी पर्यंत.

सु/ल/म/उपक्रम क्षेत्राचे योगदान :

① GDP मध्ये ८%.

② कारखानदारी क्षेत्र उत्पादनात योगदान ४५%.

③ निर्यातीत ४०%.

④ कृषी क्षेत्रापाठोपाठ दुसऱ्या क्रमांकाची रोजगार निर्मिती.

⑤ वृद्धी दर - एकूण औद्योगिक वृद्धी दरापेक्षा अधिक

⑥ उत्पादन ६००० वस्तूंचे.

⑦ उच्च श्रम लागणार प्रमाण, उच्च वृद्धी व उच्च विकुरलेपणा यामुळे हे क्षेत्र समावेशी वृद्धीचे उद्दिष्ट प्राप्त करणे.

चौथी अखिल भारतीय सु, ल, म उपक्रमांची गणना :

२०१०-११ मध्ये चौथी गणना - सूक्ष्म, लघू व मध्यम उपक्रम मंत्रालयामार्फत

संदर्भ - २००६-०७

① नोंदणीकृत उपक्रम संख्या - १५.६४ लाख.

② सूक्ष्म - ९४.९४%. लघू - ४.८९%. मध्यम - ०.१७%.

③ वस्तू उत्पादक - ६७.१%. सेवा उपक्रम - ३२.९%.

④ ग्रामीण भागात - ४५.२३%. शहरी भागात - ५४.७७%.

लघु उद्योग विकास संघटना - (Small Industry Development Org. Sido)

सु, ल, म उपक्रम मंत्रालयाला धोरणे, कार्यक्रम ठरविण्यासाठी मदत करणारी सर्वोच्च बॉडी.

Scanned by CamScanner

* राष्ट्रीय लघु उद्योग महामंडळ - (National Small Industries Corporation) १९५५
- लघु उद्योगांना पुरवठा करून आर्थिक विक्रय करून प्रोत्साहन देणे.

* राष्ट्रीय उद्योजकता विकास संस्था.

i) राष्ट्रीय लघु उद्योग विस्तार व प्रशिक्षण संस्था हैद्राबाद (आंध्र)
ii) राष्ट्रीय उद्योजकता व लघु व्यवसाय विकास संस्था नोएडा (उ.प्र.)
iii) भारतीय उद्योजकता संस्था, गुवाहाटी (आसाम)

* भारतीय लघु उद्योग विकास बँक - SIDBI.
लघु उद्योगांना वित्त पुरवठा करणारी सर्वोच्च संस्था.

महत्त्वाची धोरणे

आरक्षण धोरण : १९६७ सालीलागू:
'औद्योगिक कायदा १९५१ च्या सेक्शन २९ ब नुसार - अनेक वस्तूंचे उत्पादन केवळ लघुउद्योगांना आरक्षित.
उद्देश: i) सर्व देशभरात लघु उद्योगांचा विकास
ii) प्रादेशिक औद्योगिक असंतुलन कमी करणे.
iii) रोजगार निर्मिती
iv) उत्पादकता वाढवणे
उदारीकरणाच्या धोरणाबरोबर आरक्षित वस्तूंच्या अनारक्षणाची प्रक्रिया सुरु.
८०० वस्तू अनारक्षित - २० वस्तूंचे उत्पादन आरक्षीत.
१० एप्रिल २०१५ पासून आरक्षणाचे धोरण रद्द.

सार्व. प्रप्राप्ती धोरण : ✓
सु. ल. म उपक्रमांनी निर्माण केलेल्या वस्तू व सेवा केंद्रिय मंत्रालय / विभाग / सार्व. क्षेत्र उपक्रमांनी विकत घेण्याबाबतचे धोरण.
त्यानुसार प्रत्येक विभागाने ३ वर्षाच्या काळात आपल्या एकूण वस्तू व सेवा खरेदीच्या किमान २०% हिस्सा सुक्ष्म व लघु उपक्रमाकडून घेतला पाहिजे.
त्यापैकी ४% हिस्सा SC/ST जमातीच्या व्यक्तींच्या मालकाकडून.

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम-
सुरुवात ऑगस्ट २००८ - पत आधारित अनुदान योजना.
सुक्ष्म उपक्रम स्थापन करण्यासाठी वित्तीय सहाय्य.
ग्रामीण भागात प्रकल्प खर्चाच्या २५% तर शहरी भागात १५%

Scanned by CamScanner

पत हमी योजना - ज्या उद्योगांना कर्ज घेताना अनुषंगिक तारण देता येत नाही त्यांना मदत करण्यासाठी.
50 लाख रु कर्जासाठी 75% हमी.
50 ते 100 लाख — 50% हमी.

राजीव गांधी उद्यमी मित्र योजना:

ज्या व्यक्तींनी किमान दोन आठवड्याचा उद्योजकता कौशल्य विकास कार्यक्रम पूर्ण केला आहे किंवा आय टी आय मधून व्यावसायिक प्रशिक्षण पूर्ण केले आहे अशा पहिल्या पिढीतील उद्योजकांना सु व ल उपक्रम स्थापन करण्यासाठी प्रोत्साहन.

म. गांधी ग्रामीण औद्योगिकरण संस्था; वर्धा: (Mahatma Gandhi Institute for Rural Industrialisation - MGIRI)

जमनालाल बजाज केंद्रिय संशोधन संस्थेची पुनर्रचना करून ही संस्था सुरु.

मुद्रा व प्रधानमंत्री मुद्रा योजना

उद्देश: सुक्ष्म उपक्रमांचा विकास, व त्यांना पुनर्वित्त पुरवठा.
स्थापना व भूमिका केंद्र 2015 च्या अर्थसंकल्पिय भाषणात - अरुण जेटली.
मार्च 2015 - सिडबीची संपूर्ण मालकीची संलग्न संस्था म्हणून एक पब्लिक लिमिटेड कंपनी म्हणून करण्यात आली.
7 एप्रिल 2015 - RBI कडे गैरबँकिंग वित्तिय संस्था (NBFI) म्हणून
8 एप्रिल 2015 - प्रधानमंत्री मुद्रा योजनेची घोषणा.

मुद्रा ⇒ MUDRA - Micro Units Development & Refinancing Agency Ltd

कार्य: उत्पादन, व्यापार व सेवा क्षेत्रातील सुक्ष्म उपक्रमांना वित्त पुरवठा करणाऱ्या वित्तिय संस्थांना पुनर्वित्त पुरवठा करणे.
→ पुनर्वित्त पुरवठा → व्यापारी बँका, RRB's, NBFC's, लिजिंग कंपन्या, सहकारी सोसायट्या, लघु बँका.

प्रधानमंत्री मुद्रा योजना

मुद्राची कर्जे — ग्रामीण तसेच शहरी भागातील सुक्ष्म व लघु उपक्रमांना.
गट - ① शिशु कर्जे ⟶ 50 हजार रु पर्यंतची
② किशोर कर्जे ⟶ 50 हजार ते 5 लाख रु पर्यंतची
③ तरुण कर्जे ⟶ 5 लाख ते 10 लाख —॥—
जनधन योजनेतील OD - ओव्हरड्राफ्ट - गणना मुद्रा मध्ये.
→ Debit कार्ड दिले जाते.

Scanned by CamScanner